

BYVANDRING ELVELANGS FRA BRAGERNES TORV TIL STRØMSFJERDINGEN SKOLE

1. BRAGERNES TORV VED ST. HALLVARDS BRØNN

Bragernes har i mange hundre år vært den sentrale plassen for handel i Drammen, i hvert fall på nordsiden av elva. Markedet ble i 1745 flyttet fra nåværende Gamle Kirkeplass til Bragernes torg. Langt inn på 1800- tallet var Bragernes torv relativt lite, bredden varierte fra 17 til 23 m. Senere ble plassen utvidet, men den hadde sin begrensning omtrent ved nåværende Torggate. Bakenfor lå åpne løkker opp til Bragernesåsen. Før 1854 var torvet regulert i en bredde på 63 m, og det var besluttet å bygge den nye brannstasjonen på tomten til det gamle rådhuset. Den var paradoksalt nok under bygging da all bebyggelsen rundt torvet ble flammens rov ved katastrofebrannen i 1866, men brannstasjonen klarte seg med et nødskrik fordi den var bygget i murstein. Siden Bragernes ble bygd opp igjen etter brannen, har Bragernes torv vært et sentralt handelstorv med salg av landbruksprodukter og kontrollstasjon for slakt og salg av husflidsartikler. Torvets sentrale midtpunkt var en støpjernsfontene med amoriner, som ble skjenket byen av det engelske firmaet som hadde levert utstyret til byens nye vannverk. 24. juni 1881 skjedde «Torvslaget» på Bragernes torg. 15 år gamle Martinius Tømmeraas ble drept da militære styrker åpnet ild mot demonstrerende streikende arbeidere. En annen døde senere av bajonettskader.

Den gamle fontenen ble i 1953 erstattet av Ørnulf Basts fontene, St. Hallvards brønn, og forvist til plassen foran Tollboden på Strømsø der den fungerer utmerket den dag i dag.

2. STATUEN AV TØMMERFLØTEREN

Vi står nå ved statuen av tømmerfløteren, som er laget av Nic. Schiøll og ble avduket høsten 1952. Den er et minnesmerke fra den gang tømmerfløting var en stor aktivitet i trelastnæringen i Drammen. Helt fra 1300- tallet var tømmeret i Drammensområdet kjent for å holde god kvalitet og fagfolk kom helt fra Mellom- Europa til Drammen for å hente trelast, som på kort tid ble byens viktigste næring. Drammenselva ble derfor en av Norges viktigste fløtningselver. Drammensvassdragets Fellesfløtningsforening ble stiftet i 1807 etter initiativ av grev Herman Wedel Jarlsberg. I 1969 var det imidlertid ugjenkallelig slutt på fløtningen i Drammenselva etter at bilene hadde overtatt fullstendig.

Før vi går videre, skal vi også vende blikket mot bybrua. Den første bybroen var et direkte resultat av at Drammen i 1811 fikk bystatus. Det hadde vært alt annet enn enkelt å få de to kjøpstedene ved elvemunningen slått sammen til en felles kjøpstad. Det var borgerne på Bragernes som var mest skeptiske til sammenslåingen, men da daværende byfogd på Bragernes, Joacim Friedrich Winsnes søkte avskjed fra sitt embete i 1810, gjorde daværende stiftamtmann Marcus Gjøl Rosenkrantz all sin innflytelse gjeldende. 1. november 1810 sendte han en skrivelse til det danske kanselli der han foreslo «at byene Bragernes og Strømsø forenes til en kjøpstad under navn av Drammen». De vektige grunnene som han argumenterte med og hans store personlige innflytelse var avgjørende. Den 19. juni 1811 seiret fornuften, og kongen utstedte følgende «reskript» (befaling): «Byerne Bragernes og Strømsø forenes til een kjøpstad under navn Drammen».

En av de første ting, som måtte gjøres, var å få bygget en bro over elven. Allerede i 1789 hadde generalveimester Peder Anker fremmet forslag om å bygge bro over Drammenselven «for å sette veiene i Jarlsberg i forbindelse med veiene på den andre siden av elven. Borgerne på Bragernes var imidlertid unisont imot denne planen, fordi de fryktet «at Strømsø- Tangen ville trekke noe av handelen med Oplandet til seg». Etter at den nye kjøpstaden var et faktum, var det imidlertid ingen vei tilbake. I et møte på rådhuset 11. november 1811 ble det dannet et aksjeselskap, og allerede i oktober året etter var det mulig å passere på broen. Først den 13. mars 1813 sto den nye broen endelig ferdig. Brospennene var imidlertid så lave, at master og etter dampskipenes inntog, skorstener måtte dras ned når båtene skulle passere under den. Alternativet var å seile under den 9,4 meter lange vindebroen, som kunne heises opp på anmodning, men det kostet penger. Broen var et privatfinansiert foretagende med kaptein Finne som konstruktør og Holm Halvorsen som byggmester. De totale byggekostnadene var 171 552 riksdaler, 2 mark og 22 skilling, som måtte dekkes ved hjelp av bompenger fra så vel kjørende, gående som seilende inntil broen ble overtatt av kommunen i 1835. Først 100 år senere ble den nåværende bybroen bygget. Den nye kjøpstaden, Drammen hadde i 1815 5437 innbyggere, i 1825 var antallet innbyggere økt til 6933.

3. GAMLE KIRKEPLASS

Den første kirke på Bragernes, en beskjeden trekirke ble vedtatt bygget i 1621 og sto i 1628 ferdig oppført under navnet Hellig Trefoldighetskirken som annekskirke under Frogner menighet i Lier. I 1696 ble tårnet erstattet med et solid gråsteinstårn. Den første kirken ble imidlertid revet i 1708 og erstattet med en større korskirke i tre på samme sted. Det var denne som ble flammens rov ved katastrofebrannen den 12. og 13. juli 1866, men en del av inventaret, blant annet altersølvet ble reddet. Prekestolen og døpefonten står i dag i Drammens museum, altertavler i Frogner kirke, en messinglysekroner i Tangen kirke, en annen i museet, mens kirkeskipet henger i den nye Bragernes kirke som eneste synbare minne om den gamle.

Brannen startet i kjøpmann Waagaards hus Øvre Storgade og raserte 388 eiendommer på sin vei fra Waagaardsløkken til Bragerøen. Over 5000 mennesker ble husville etter denne brannen. En liten teltby ble bygget på Albumløkken bak det gamle rådhuset. Andre husville ble innkvartert på Latinskolen og kommunen måtte i tillegg kjøpe et stort fjøs og en sjøbod for å få plass til alle.

Rundt kirken lå en kirkegård som ble nedlagt etter brannen. Selv i dag finner man benrester etter gamle lik når man graver i området her. En del av dem stammer fra kolerakirkegården som ble anlagt her på 1830- tallet.

Marcus Thrane (1817- 1890) kom til Drammen i 1848 for å opprette en gutteskole med fremmede språk som et av hovedfagene. Skolen kom aldri i gang, men Thrane ble i stedet redaktør i avisa Drammens Adresse. Her la han fram sine radikale sosialistiske anskuelser og oppfordret til å danne arbeiderforeninger og ble som følge av det sparket fra jobben etter bare 3 måneder. Så stiftet han Drammen Arbeiderforening, som var Norges første, og var Arbeiderforeningens redaktør. I 1951 flyttet han til Christiania og rakk å stifte ca. 300 arbeiderforeninger inntil han ble arrestert og dømt til 4 års fengsel i 1855. Han ble imidlertid satt fri etter å ha sonet 3 år av dommen og ernærte seg deretter som omreisende fotograf før han i 1863 emigrerte til USA der han virket som journalist og forfatter.

Drammens teater ble reist i Øvre Storgate 12 etter at byens tidligere teater, Børsteatret, var gått tapt under bybrannen i 1866. Teatret ble finansiert bl. a. ved aksjetegning, og det var tegnet av Emil Victor Langlet, som også tegnet Stortingsbygningen og Børsen i Drammen.

Teateret ble innviet i 1870. Det hadde 650 sitteplasser og 350 ståplasser og ble tidlig ansett som Norges og et av Nordens vakreste teaterbygninger. Etter krigen og fram til slutten av 1960- tallet ble teateret av økonomiske grunner utleid som kinolokale, noe som førte til sterk slitasje. 10. desember 1993 brant teateret ned til grunnen, men yttermurene besto ildprøven. En konduktør i NSB ble dømt for å ha satt fyr på bygningen i tillegg til en lang rekke andre bygninger i Drammen og Bergen.

Park hotell sto ferdig i 1962 etter at det gamle ridehuset, som hadde stått her fra 1869 ble revet.

4 BYPARKEN

Parken er resultatet av et privat initiativ. Før bybrannen i 1866 hadde ikke Drammen hatt noen park, men etter brannen ble deler av det nåværende parkområdet regulert til åpen plass etter initiativ av ordfører Broch, og 5 private eiendommer ble innkjøpt. Gamle frukttrær som hadde stått i private hager ble hugget ned og nye lindetrær plantet, men en del trær, som hadde overlevd bybrannen ble stående. Opparbeidelsen av parken ble bekostet dels av private givere og dels av gaver fra «Selskabet til Byens Forskjønnelse og Gavn», som var stiftet i 1870 på ordfører Borchs initiativ. Dette selskapet fungerte faktisk som parkvesen helt fram til 1. januar 1946 da kommunen overtok.

Til Industriutstillingen i 1873 ble det oppført en provisorisk restaurantpaviljong på betingelse av at det ble revet i november samme år. Den skulle imidlertid bli stående i ytterligere 88 år like til 1961. Utstillingens musikkpaviljong ble forært til parken av Fredrikstadfirmaet Kiær & Co. I 1884 skulle denne paviljongen i parken ha vært åsted for Norges første skjønnhetskonkurranse, men denne måtte avlyses av politiet etter heftige protester fra kvinnefrontens forgjengere. Fra 1895 spilte parkmusikken her med faste konserter. Den nåværende musikkpaviljongen stammer fra 1928 da den gamle ble revet, og her fortsatte man med både konserter og korsang. Dagens paviljong ble imidlertid også tatt ned på 1960- tallet og lagret på Gulskogen gård før den ble gjenoppført i 1992. Fra da av gjenopptok Drammen konsertorkester de gamle tradisjoner ved å arrangere faste konserter i parken andre søndag i juni med opptil 1000 tilhørere.

5 YPSILON sto ferdig i 2008. Båter på inntil 6 meters høyde kan passere under det lengste spennet på 90 meter. Drammen har til sammen 9 broer av ulike slag.

6 PAPIRBREDDEN

I desember 2004 vedtok Drammen bystyre å kjøpe tomte som Papirbredden ligger på i dag (Grønland 58) sammen med tomte på andre siden av gata. Drammen vedtok samtidig å inngå en partnerskapsavtale med Entra eiendom og de opprettet selskapet som i dag heter Papirbredden Eiendom. I januar 2007 kjøpte selskapet også det gamle fyrhuset (Grønland 56) som står på plassen for Papirbredden og kulturhuset Union Scene (Grønland 60).

Papirbredden ligger på det gamle fabrikkområdet til

Union papirfabrikk. *Kunnskapsparken* omfatter ca. 20 000 m² i flere bygninger over 7 etasjer, og ble ferdigstilt i desember 2006. er Drammens

nye kunnskapspark og campus for Høgskolen i Sørøst- Norge, Innovasjon Norge, Insam og rommer dessuten Drammen bibliotek og Buskerud fylkesbibliotek.

7 PER SIVLE var sønn til hestehandler og bonde Eirik Hansson Sivle og Susanna Andersdotter Ryum. Moren døde da Sivle var tre år gammel, og han vokste derfor opp på gården Brekke, nabogården til Sivle, ikke langt fra Stalheim.

Vintrene 1872-1874 gikk han på folkehøyskole i Sogndal, og i 1876 dro han til hovedstaden for å ta studentereksamen, men ble etter en tid så syk at han måtte gi opp sine studieplaner. I stedet ble Sivle selvlært dikter og avismann.

Sivle begikk selvmord i 1904 ved å skyte seg på Christiania bad i Oslo. Han ligger gravlagt på Srømsgodset kirkegård. I det siste diktet han offentliggjorde, heter det nokså sårt: *...no skal Noreg ha takk for meg*. Et senere dikt - «Der venter», datert «Drammen 15-7-1904» - dukket opp på Cappelens auksjoner i 1999, hvor kladden og originalen ble solgt for 4500 kroner. Det er på 8 vers og ender slik: «Og naar du er mæt af, hvad Livet dig gav, der venter en Grav, der venter en Grav i dit Fædreland.»

Det er reist minst syv minnesmerker over Per Sivle. Ett står i Flåm i Aurland der han ble født; de seks andre på Stalheim, på Voss (to) og på Strømsgodset kirkegård i Drammen, hvor Sivle er gravlagt med sin hustru Wenche og datter.

Sivlestaturen, som er laget av Merete Sejerstedt Bødtker, ble avduket på Papirbredden 8. april 2010. Nils Johan Rønniksen, som var initiativtaker klarte å samle inn 589 000 kroner, hvorav Drammen Historielag har bidratt med 29 000 kroner til prosjektet.

Tirsdag 17. desember 2014 ble statuen lyssatt med midler fra Drammen Historielag.

- 8 GRØNLAND er navnet på det gamle industriområdet mellom Sundhaugen og Drammen stasjon. Det opprinnelig myrlendte området fikk sitt navn meget tidlig, og nevnes i Chr. Lohrmanns bok i 1771 som et av de viktigste områder for trelastopplag ved siden av Landfalløya og Brakerøya. Veien Grønland ble på 1840- tallet gjort kjørbar, og fikk i 1866 sitt navn stadfestet som «Den gaden som gaar fra hjørnet af Sundhouggaden saalangt Byen strækker sig». Fra midten av 1850- tallet var byggingen av boliger i full gang, mens industrietableringen først fant sted fra 1898. De viktigste bedriftene var Norwegian Paper Mill, Forenede Papirfabrikker eller Union, Drammen Paper Mill og Drammens Armaturfabrikk.
- 9 ØVRE SUND het fra gammelt av Liersund og var fergested over til den gamle allfarveien opp Strømsgaten og Rebbansbakken og videre til Frogner kirke i Lier. Fergestedet og veien ble særlig benyttet som kirkevei for den dele av Liers befolkning som bodde på sydsiden av elva. Sundmannen ble oppnevnt av befalingsmannen på Akershus til uten godtgjørelse å sette over alle som hadde offentlig ærend. Til gjengjeld fikk han et visst kvantum mel og smør av leidangen. Den siste sundmannen la inn årene, eller rettere sagt påhengsmotoren i 1955.
- 10 PØLSESVINGEN har fått sitt navn fra en gang på 1800- tallet på grunn av sin form veien hadde mellom Nedre Eiker vei og Grønland da den gikk opp Grensegata og ned Sundhauggata på baksiden av Sundhaugen (Strømsgodset Menighetscenter), Og har ingenting med det tidligere nærliggende pølsemakeri eller tidligere slaktehus å gjøre.
- 11 GRENSEGATEN. Her gikk den gamle grensen mellom Drammen og Skoger. Gaten som har meget gammel bebyggelse fikk sitt navn i 1898.
- 12 STRØMSFJERDINGEN SKOLE ble bygget i 1784 ved frivillige gaver. Blant giverne merker vi oss "Petronelle Sal: Gabriel Smith" (Enke etter G.S.) med 410 riksdaler. Hun døde noen år før skolehuset var reist, men hadde øyensynlig, før hun døde, satt av midler til formålet. Hun hadde også undertegnet søknaden om godkjenning av skolefundasen – som eneste kvinne blant de ti som undertegnet.

Velkommen inn for å høre mere om dette gamle huset.